

Wat met de Zwinduinen?

In de voorbije maanden is er in de media flink wat te doen geweest rond plannen om in het duingebied tussen het Zoute en het Zwin een *jachthavendorp* uit te bouwen.

Voor wie een oogje in het zeil houdt aan onze oostkust kwam dit nieuws niet als een donderslag bij heldere hemel, want het rommelt al een goede twee jaar in deze uithoek van onze kustlijn. Ook 'Natuureservaten' maakte in het winternummer van 1981 gewag van kappingen en opmetingen in dit natuurgebied, De bedoelingen ervan waren toen niet meteen duidelijk maar leken allesbehalve pluis te zijn. Openlijke bevestiging hiervan kwam er in augustus van dit jaar, tijdens een uitzending voor derden op BRT-TV, verzorgd door de V.U. Tijdens deze uitzending werden de grote lijnen van de plannen voor een *marina-project* uit de doeken gedaan, ondermeer door de Knokse CVP-burgemeester Lippens.

Enkele weken daarna, op 15 september, lichtte het magazine *Knack* de tip van de sluier van discretie, waarmee die plannen angstvallig omgeven werden, nog wat verder op, door naast een aantal nadere gegevens en kritische bedenkingen over deze affaire, ook een kopie van het vestigingsplan te publiceren. Brieven van Minister Poma aan milieuverenigingen lieten onomwonden weten dat op dat ogenblik over deze zaak ernstig onderhandeld werd tussen verschillende departementen, hoewel de plannen officieel nog nergens ingediend waren.

Voor Poma waren deze onderhandelingen trouwens ook de reden om de voorlopige klassering van dit natuurgebied, daterend van 7 juni 1981, niet te laten opvolgen door een definitieve rangschikking. De reden ligt voor de hand: de rangschikking als landschap zou een bijkomende hinderpaal zijn om het project door te drukken.

Deze harde feiten en gegevens waren voor de plaatselijke milieuorganisaties, verenigd in de Bond Beter Leefmilieu Federatie Brugge-Oostkust, met hierbij ook Natuur- en Vogelreservaten, het sein om de zaak op 30 september jl. tijdens een perskonferentie scherp aan de kaak te stellen. Pikant detail was dat de burger op quasi hetzelfde moment, naar aanleiding van de veroordeling van Versteede, nogmaals herinnerd werd aan de pijnlijke Westhoekverkeveling.

Hoe sterk is sterk

Op het eerste gezicht lijkt de milieubeweging vrij sterk in de schoenen te staan bij haar actie, en het ziet ernaar uit dat haar standpunten steeds meer gedeeld en gesterkt worden. Hoewel...

Om te beginnen heeft dit ca 115 ha grote duingebied op het gewestplan de bestemming '*Natuurgebied met wetenschappelijke waarde of Natuureservaat*'. Daar kan men, ook in België, niet ongemerkt 20 ha van uitgraven en volbouwen. Vooraf zou dus aan het gewestplan moeten gesleuteld worden, en dat is een bijzonder kiese zaak waar de publieke opinie zeer gevoelig voor geworden is. Het zou bovendien een aanfluiting en

uitholling zijn van één van de uitgangspunten van het gewestplan, waarin expliciet gesteld wordt dat de resterende duingebieden aan de oostkust om hun toeristische en natuurwetenschappelijke waarde maximaal moeten beschermd worden.

De *voorlopige rangschikking* is een ander punt van (morele) sterkte, en andermaal een bevestiging van de landschapsecologische waarde van deze duinen. Maar gezien een klassering de eigenaars niet zint, klasseert Poma niet. Wie dacht daar weer dat een rangschikking juist beoogt landschappen of monumenten te behoeden voor ontluistering, ook (en vooral!) als een bedreiging reële vormen aanneemt?

Uit de Panorama-uitzending van 14 oktober, onder de titel '*Knabbelen aan het Zwin*' bleek ook duidelijk dat BLOSO van mening is dat thans geen dringende behoefte bestaat aan bijkomende ligplaatsen voor jachten aan onze kust, en dat, zo die nood nog groeit, de bestaande jachthavens van Blankenberge en Nieuwpoort gemakkelijk met 1.000 ligplaatsen kunnen worden uitgebreid. Een stem tegen een havendorp in de duinen kwam in diezelfde uitzending ook van de woordvoerder van de Knokse Hoteliersbond, die onomwonden stelde dat deze duinen door hun attractiviteit als wandelgebied een belangrijke economische functie vervullen en dit vooral buiten het toeristisch hoogseizoen. Deze duinen

VLAKBIJ NATUURGEBIED HET ZWIN

AANLEG JACHTHAVEN

Zwinse jachthavenplannen krijgen wind tegen

BRUSSEL De voorzitter van de Vlaamse Natuurvereniging, Westhoekse Pans en I. Krijgers in het Zwin.

De Zwin-streek in de greep van financiële belangen?

De Zwin-streek is in de greep van financiële belangen. Dit blijkt uit de plannen van de Vlaamse Natuurvereniging voor de aanleg van jachthavenplannen in de Zwin-streek. De Vlaamse Natuurvereniging heeft hiervoor een plan van 25 hektaren aangekondigd. Het plan voorziet in de aanleg van een jachthaven met een oppervlakte van 25 hektaren. Het plan voorziet ook in de aanleg van een jachthaven met een oppervlakte van 25 hektaren.

VLIZ (vzw)
VLAAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE
FLANDERS MARINE INSTITUTE
Oostende - Belgium

Geen jachthaven in Zwinbosjes

Gemeenschapsminister Akkermans:

De Zwinbosjes zijn eigendom van de Staat. Het is niet mogelijk om er een jachthaven aan te leggen. De Vlaamse Natuurvereniging heeft hiervoor een plan van 25 hektaren aangekondigd. Het plan voorziet in de aanleg van een jachthaven met een oppervlakte van 25 hektaren. Het plan voorziet ook in de aanleg van een jachthaven met een oppervlakte van 25 hektaren.

hebben inderdaad (en het weze gezegd : bij de gratie van de huidige eigenaars) een grote socio-recreatieve betekenis, die op geen enkele andere plaats aan de gehele oostkust kan waargemaakt worden.

Om even bij het toerisme te blijven: Heist klaagt reeds jarenlang over het spookbeeld dat boven de stad hangt: verkrotte appartementen, lege hotels, verarmde middenstand, en dit omdat de badgasten liever niet met hun neus op de Zeebrugse havenwerken zitten te kijken. De Heistenaars eisen daarom dat de indertijd bedongen jachthaven aan de oostelijke havendam van de nieuwe Zeebrugse buitenhaven spoedig zou gerealiseerd worden, als compensatie voor het anti-toeristische effect van die havenuitbouw. Door de overheid werd onlangs een werkgroep opgericht, met vertegenwoordigers van het Bestuur der Waterwegen (Openbare Werken), van BLOSO, van Stedebouw en Ruimtelijke Ordening en van het Gemeentebestuur van Knokke-Heist, en met als opdracht terzake een concrete oplossing te formuleren.

Het omstreden project heeft eveneens te maken met een aantal verplichtingen en afspraken, die België in Beneluxverband heeft aangegaan. Als beleidsvoornemen werd namelijk door de regeringen van de drie Beneluxlanden goedkeuring gechecht aan een *Structuurschets voor de Westerschelde*, waarbij „het behoud van ecologisch waardevolle complexen en ecologische informatierijkdom” wordt vooropgesteld. Het Zwin met

de aansluitende omgeving wordt hierbij opgenomen in de inventarisatie van de belangrijkste grensoverschrijdende complexen (Noord-West-Vlaanderen). Concreet onderschrijven de regeringen hiermee de aanbeveling om te onderzoeken in hoeverre de Zwinstreek in aanmerking kan komen voor het statuut van grensoverschrijdend park. Ook is er een *Beneluxovereenkomst op het gebied van Natuurbehoud en Landschapsbescherming*, door de drie regeringen, ondertekend op 8 juni 1982. Door deze regeling verbinden de regeringen zich ertoe elkaar in kennis te stellen van nieuwe maatregelen en ontwikkelingen teneinde het beleid in verband met grensoverschrijdende natuurgebieden en waardevolle landschappen op elkaar af te stemmen en te coördineren. In het bijzonder moet worden overlegd welke bedoelde voornemens grensoverschrijdende waardevolle gebieden kunnen aantasten.

Tekenend voor een aftakelingsbeleid

De ergerlijke gang van zaken, waarbij men erin slaagt de toekomst van een landschap dat zowel door de geest van het gewestplan als door de bepalingen ervan de grootst mogelijke bescherming geniet, weerom volle-

dig op de helling te zetten omwille van financiële of particuliere belangen, kadert volledig in de evolutie van *afbouw en uitholling* van het ruimtelijk beleid — voor zover dat bij ons bestaat — en van het natuurbehoud. Dit ruimtelijk beleid wordt gekenmerkt door een steeds verdergaande permissiviteit, liberalisering en laksheid, en door een gebrek aan effectieve planning en fasering. Zo is ondermeer op Akkermans' kabinet een ontwerp in de maak dat een regelrechte uitholling is van de bij K.B. vastgestelde voorschriften bij de gewestplannen. Probleem hierbij was dat een nieuw openbaar onderzoek voor de goedgekeurde gewestplannen diende vermeden te worden. Tekenend voor dit *on-beleid* is ook dat tot nog toe niets in huis is gekomen van het *'Ruimtelijk Structuurplan voor Vlaanderen'* dat nochtans (als sussertje?) sinds de eerste autonome beleidsverklaring van de Vlaamse Executieve is aangekondigd.

De juiste beslissing, voorlopig?

Naar aanleiding van de ruchtbaarheid rond deze jachthavenplannen gaf minister Akkermans in antwoord op een parlementaire vraag op 16 november te kennen dat er van een Marina-project in de Zwinduinen geen sprake kan zijn, vermits het gewestplan dit niet toelaat. Deze bemoedigende maar voor de *hand liggende verklaring* mag geen voorbarige geruststelling wekken: zal het gewestplan ook op lange termijn blijven zoals het nu is.

Kort

Het is toch typisch hoe veel mensen er voor het grote geld door de knieën gaan, eender hoe en ten koste van wie of wat dan ook. Zelfs diegenen waarvan je verwacht dat ze verstand hebben zijn net zo. De uitspraak dat de aanleg van Port Grimaud met jaarlijks meer dan twee miljoen bezoekers de enige manier is om het Zwin te beschermen, zouden wij in de Nederlandse les als een typevoorbeeld van de drogredenen hebben gebruikt. Nee, zo simplistisch zijn we nu ook weer niet. Ik betreur het feit dat de natuur zich steeds wetenschappelijk moet bewijzen, telkens als het voor het dilemma komt te staan van behoud of verdwijning. Net alsof in een bos alleen een stel vakidioten met flora en fauna in de hand er hun gading kunnen vinden.
(Lezersbrief Knack, 6 oktober '82)

★ ★ ★

Bij Poma wordt als beleidslijn aangehouden dat de definitieve bescherming van een landschap geen probleem is als alle betrokkenen, inclusief de eigenaars het daarvoor eens zijn. Voor de Zwinduinen is dat nu manifest niet het geval, aangezien de eigenaars daar spreken van een jachthaven, wat toch diametraal tegenover de wensen van de milieuverenigingen staat. Bij minister Poma zei men uitdrukkelijk dat in elk beschermingsdossier economische elementen kunnen en mogen meespelen.
(Actueel, BRT-radio, 1 oktober '82)

★ ★ ★

Geen vierkante meter...
(E. Kuyken, Panorama, BRT-TV, 14 oktober '82)

Het is een schande dat de wetenschappelijke, educatieve, ecologische en socio-recreatieve waarde van door het gewestplan erkende natuurgebieden steeds opnieuw in vraag worden gesteld.
(Perscommuniqué S.P., 8 november '82)

★ ★ ★

Gelet op de grote economische betekenis van de duinen (...) moet het beleid inzake rangschikking van duingebieden als landschap onverminderd verdergezet worden, teneinde een adekwaat beheer mogelijk te maken.
(Motie 2, Duinendag, BNVR, (5 juni '82)

Goed, beter, of best?

Hoewel wij de overtuiging toegedaan zijn dat 'gewoon ook goed genoeg is' wanneer het op de bescherming van een landschap of een brok natuur aankomt — m.a.w. het moeten niet alleen de uitzonderlijk waardevolle gebieden zijn die moeten behouden worden — kunnen we er niet van uit te stellen dat het duingebied tussen het Zoute en het Zwin op landschaps-ecologisch vlak een heel bijzondere plaats inneemt.

Dit blijkt voor wat de botanische aspecten betreft ondermeer uit een rapport van J.L. Herrier, dat hier beknopt wordt weergegeven.

Van schorre naar duin

De plaats waar het felbesproken duingebied ligt, was in 1861 nog een gebied van schorren en slikken (het westelijk deel van het Zwin-estuarium). Ten noorden was dit begrensd door de kustreep, die toen nog in volle evolutie verkeerde, en ten zuiden door de nieuwe Hazegraspolderdijk.

Er werd toen een dijk opgeworpen die het Zwin-estuarium in twee opdeelde, zodat de westelijke helft niet meer in verbinding stond met de zee. De dynamiek van de kustreepduinen zorgde ervoor dat de schorren van deze westelijke zone voor een groot deel onder het zand bedolven raakten zodat daar een brede duingordel ontstond. De overblijvende schorren en kreekgeulen, die waarschijnlijk zilte vochtige graslandvegetaties herbergden (in de aard van die welke nu nog in de Dievegatkreek voorkomen), werden geëgaliseerd voor de aanleg van een vliegveld. Thans is het een weidencomplex, op het gewestplan als N-zone aangeduid. In oppervlakte is dit duingebied het tweede grootste van de Belgische kust, na het staatsnatuureservaat 'De Westhoek'. Het uitzicht ervan wordt gekenmerkt door een grote diversiteit aan landschapstypes: strand met vloedmerkvegetaties, zeereepduinen met blonde stuifduinen, in verschillende mate gefixeerde duintjes, vochtige duin-depressies, waarin ondermeer contactzones met zilte kwelplaatsen, en tenslotte duinbossen met vrij rijke epifytenvegetaties.

Bijzondere milieus, bijzondere planten

De verscheidenheid aan milieus zorgt voor een uitzonderlijke lijst van tot nu toe niet minder dan 366 soorten hogere planten *dit betekent dat meer dan één vierde van de totale Belgische flora in dit gebied vertegenwoordigd is.*

Het feit dat het één van de weinige duingebieden is waar niet aan waterwinning wordt gedaan, zorgt ervoor dat heelwat plantesoorten die gebonden zijn aan vochtige duinmilieus er nog vrij veelvuldig voorkomen, of zelfs, in sommige gevallen, zich aan het uitbreiden zijn, daar waar diezelfde soorten zich bij voorbeeld in het Westhoekreservaat, wegens de uitdrogende invloed van de waterwinning, nog maar in kleine aantallen kunnen handhaven, of reeds verdwenen zijn.

Talrijke soorten die hier voorkomen zijn gebonden aan het *maritiem district*; vele hiervan zijn zeldzaam tot zeer zeldzaam, bv. Zeepostelein, Blauwe zeedistel, Zeewinde, Strandduizendguldenkruid, Slanke duingentiaan, Zeerus. Een aantal andere, die ook elders voorkomen, munten evenzeer uit door zeldzaamheid, zoals Addertong, Dwergbies, Mosorchis, Harlekijnorchis, Fraai en Echt duizendguldenkruid. Verscheidene van de genoemde soorten zijn omwille van hun schaars voorkomen in het land wettelijk beschermd.

De onderscheiden duinmilieus, met hun specifieke plantegroei overlopen we hieronder iets grondiger.

Omdat erosie ondanks golfbrekers en dijken een ernstig probleem bleef aan de oostkust, werd het strand van Knokke in 1978 kunstmatig opgehoogd. Sindsdien treedt er aan de voet van de dijk, op het droge strand terug embryonale duinvorming op, mede door de aanbreng van rijshoutrijen. Hier en daar werd Helm aangeplant terwijl er een spontane vloedmerkvegetatie ontstond, met typische soorten zoals o.a. Biestarwegras, Zeeraket, Zeepostelein, Loogkruid en zelfs Zeekool.

Over de dijk, in het blonde stuivende duin, treft men gedeeltelijk spontane vegetaties van primaire duinfixeersdiers aan, met o.a. Helm en Zandhaver. In deze zone bevinden zich ook de Blauwe zeedistel en Zeewinde, beide

wettelijk beschermd.

Merkwaardig snel volgen op die halfstuivende duinreep duinen die in verschillende graden van fixatie verkeren, met Duinsterretjesvegetaties, Duindoornstruwelen, Duindoorn-Vlierstruwelen en, op plaatsen waar de jonge duindoornscheuten kort gehouden worden door konijnenvraat, droge duingraslanden. Op deze plaatsen heerst een lichtgolvend microreliëf, met stuivende ruggetjes en begroeide depressies. Het stuivende zand aan de uitgangen van konijnepijpen en op de duinruggetjes wordt opnieuw vastgelegd door de secundaire duinfixeerder bij uitstek: Zandzegge. De kommetjes zijn begroeid met een kruid- en moslaag met een vrij grote diversiteit aan duinplantesoorten: *Thrinchia*, *Herts-hoornweegbree*, *Kleverige reigersbek*, *Duinreigersbek*, *Echt walstro*, *Gewone rolklaver*, *Muurpeper*, *Duinsterretjesmos*, en verschillende *Cladoniasoorten* (korstmossen). In de graslanden nabij het zwemdok bevindt zich één van de belangrijkste vindplaatsen van duizendguldenkruidsoorten van de Vlaamse kust.

Alle drie de in België voorkomende soorten zijn er gevonden: *Strandduizendguldenkruid*, *Fraai duizendguldenkruid* en *Echt duizendguldenkruid*. Ook de *Slanke duingentiaan* is er onlangs in vrij groot aantal teruggevonden. Meldenswaard in de graslanden van de Duindoornstruwelen zijn *Hondstong*, *Duinviooltje* en de fraaie hoogopschietende *Koningskaars*, die hier alle zeer talrijk voorkomen.

Reeds in de 19de eeuw werd een ge-

deelte van deze duinen beplant met naaldbomen; hiervan getuigen nog heelwat zeer oude Zeedennen, die dikwijls vrij ver uit elkaar staan. In hun nabijheid treft men vaak dichte begroeiingen van *Brede stekelvaren* en *Mannetjesvaren* aan. Daarnaast zijn er ook veel recentere en dichtere naaldhoutaanplantingen, waar vooral wegens de sterke verzuring van de bodem praktisch geen kruidachtige ondergroei voorkomt. Wel zijn enkele vijvers in deze aanplantingen botanisch interessant door het voorkomen van *Zilte* en *Stijve waterranonkel*. Ook de aanplantingen van *Canadese populieren* zijn voor wat hun kruidlaag betreft weinig interessant vermits nitrofiële soorten als *Grote brandnetel* en *Klis* alles overwoekeren. Eén van de populieren-wilgenbossen herbergt toch een grote populatie *Maarts viooltje*, benevens soorten als *Keverorchis* en *Breedbladige wespenorchis*. Deze loofbossen bieden echter wel een vrij rijke epifytenvegetatie.

In de niet-beboste depressies wisselen vochtige heel soortenrijke graslanden af met ruigere begroeiingen. In die soortenrijke graslanden overheersen verschillende *Zeggesoorten*, waarvan vooral de *Gewone zegge* en de *Blauwe zegge* te vernoemen zijn, met daarnaast ook *Zomprus*, *Rode en Blauwe waterereprijs*, *Rietorchis*, *Knopige vetmuur*, *Harlekijnorchis*, en weerom de drie duizendguldenkruidsoorten. In de ruigere begroeiingen zijn *Kantig herts-hooi*, *Moeraswalstro*, *Watermunt*, verscheidene *torkruidsoorten*, en meerdere tussensoorten te vinden. De aanwezigheid

in deze vochtige graslanden van planten als *Melkkruid*, *Zilt torkruid* en *Zeerus* op kwelplaatsen verwijst naar de oorsprong van het gebied en toont aan dat de zilte invloed van de vroegere schorren zich nog steeds laat gelden.

Uniek in Belgische context

In tegenstelling met wat sommigen willen laten geloven is dit duingebied duidelijk veel meer dan alleen maar een bufferzone voor het *Zwinreservaat*: *het is samen met de schorren van het Zwin zelf en met de Nieuwlandpolders, die kreekresten van de vroegere Zwingel bevatten, één van de wezenlijke elementen van de Zwinstreek, met heel eigen landschappelijke en ecologische kenmerken*. De combinatie van een duinengordel die overgaat in een uitgestrekte (voor onze normen althans) schorrevlakte is daarenboven uniek voor ons land. Door de wisselwerking van zilt en zoet is dit duinmilieu enkel te vergelijken met de overblijfselen van de vroegere contactzone tussen duinen en schorren van de overstromingsvlakte van de IJzer, ter hoogte van *Oostduinkerke* (het gebied *Groenendijk*, dat vroeger reeds in het nieuws kwam). De duinen van *Groenendijk* zijn echter veel meer versnipperd tengevolge van verkaveling, en zijn bovendien ook kalkarmer waardoor er een duidelijk verschillende flora voorkomt.

Men kan aldus stellen dat de duinen tussen het *Zoute* en het *Zwinreservaat* zowel landschappelijk als ecologisch een uniek natuurgebied vormen in Belgische context.

LUC MAENE